

SIDDHAIKA

Ceylonští Tamilové

Otakar Pertold

Výběr ze 4. a 11. kapitoly odborného cestopisu
Otakar Pertold: *Perla Indického oceánu – Vzpomínky z dvou cest na Ceylon*,
Toužimský a Moravec, Praha, druhé obálkové vydání 1926–36.
Redakčně upraveno. Foto autor.

Jako Sinhalci jsou velikou většinou buddhisti, tak Tamilové jsou zase asi z 88% náboženství hinduistického. Je to ono náboženství, k němuž se hlásí v nynější době většina Indů, a jež ve své podstatě je směsice rozmanitých a často různorodých sekt, spojených v jeden celek vírou ve védy jako základ všeho božského i lidského zákona a kromě toho i tím, že uznávají bráhmany za znalce náboženství a nejvyšší rozhodčí ve věcech náboženských. Některé z těchto sekt uctívají mnoho bohů, jiné jenom jednoho boha, některé kladou velikou váhu na vnější obřady, jiné na skutečnou vnitřní zbožnost. Všechny tyto sekty se dají roztržiti ve dva typy: jedny, jež uznávají za nejvyšší božstvo boha Višnu, druhé, jež jako nejvyššího boha ctí Šivu. Bůh Višnu splynul v Indii s rozličnými jinými bohy a tak se vyvinula víra, že se desetkrát vtělil na světě, aby prospěl lidstvu a dal mu dobrý příklad. Z těchto vtělení nejznámější je pastýřský hrdina Kršna, jenž již před tím splynul s pastýřským bohem Gópálou, a vše-indický hrdina Ráma, příklad spravedlivého a dobrého krále, ochránce božských i světských řádů. Někdy bývá považován za vtělení Višnuovo i sám Buddha a proto velmi často v buddhistických *vihárách* vídáme i sochy tohoto boha.

Šiva je starobylý indický bůh, jenž vznikl také tím, že v jednu postavu splynulo několik božstev rodových a kmenových. Staré, védské božstvo Rudra – pravděpodobně božstvo horské – tvoří v jeho postavě základ; s ním splynula představa drávidského Velikého Boha (Mahádéva, Mahádéo), jenž neměl podoby a nemohl býti proto zobrazován, jsa jakousi pralátkou nebo chaosem, z něhož vše vzniklo; dále se do jeho postavy dostalo božstvo indických praobyvatelů, uctívané v podobě kamenů, na nichž rozměňovali obilí; kromě toho s představou Velikého Boha Šivy splynula i božstva plodivá, uctívaná jednak v podobě pohlavního údu (*lingam*), jednak v podobě býka, zvířete vynikajícího jako ploditel. Mnoho rozličných božstev bylo zařazeno do kultu Šivova tím, že byla uvedena v jakési příbuzenské svazky s tímto bohem. Tak horská bohyně Párvatí, nazývaná někdy Kálí (černá) nebo Durgá (nesnadno přístupná) nebo Bhairaví (hrozná) nebo Ma-

Šivův chrám v Colombu.

háděví (veliká bohyně), jest jeho manželkou. Jejich děti jsou pak bůh chytrosti Ganéša, s lidským tělem a sloní hlavou, a bůh války Skanda, v Jižní Indii zvaný také Subrahmanja, se šesti obličejí a šesti páry ruk, sedící obyčejně na pávu.

K nim se řadí ještě veliká skupina jiných bohů, v jichž postavách jsou vždy sloučeny prvky krutosti a hrůzy s jasnějšími představami tělesné i duševní obnovy a zdokonalování.

V celku obě podoby hinduistických sekt překypují citovostí, projevující se v pravé zbožnosti, přecházející někdy až v naprostou oddanost do vůle boží, v níž opouští člověk vše světské a věnuje se výhradně službě boží. A právě touto citovostí vyhovuje náboženství hinduistické lidu, povznáší jej citově a stává se

tak skutečným lidovým náboženstvím, jemuž pro tuto stránku je třeba odpustiti některé hrubé přírodní výstřelky.

V Jižní Indii převládají sekty šivovské a stejně je tomu i na Ceyloně, jenž po té stránce je úplně závislý na Jižní Indii. Tamilové totiž, kteří se jedině z ceylonského obyvatelstva hlásí k hinduismu, přišli na Ceylon z Jižní Indie a to teprve v pozdních dobách buddhistických, tak že nemůžeme předpokládati, že by se bylo udrželo na ostrově něco z původního předbuddhistického bráhmánismu. I ony kulty indických božstev, jež se udržely u buddhistických Sinhalců, z největší části jsou v pozdních dobách znovu zavedeny z Jižní Indie. Proto má ceylonský hinduismus úplně ráz jihoindický, což se projevuje nejen ve způsobu bohoocty, nýbrž i ve slohu soch, představujících bohy a božstva, a v architektuře chrámové.

Ceylonští Tamilové nejvíce uctívají Šivu jako *lingam* a jeho manželku podle jménem Kálí. Kulty bohyně Kálí a její sestry Mariammy jsou zvláště rozšířeny na severovýchodním pobřeží ostrova. Ale chrámy bohyně Kálí jsou i jinde na Ceyloně. Tak slavný chrám její je v Čile, kam o slavnostních dnech přicházejí Tamilové i Sinhalci obětovati černé kozly. V Mannáru jest uctívána bohyně Kálí pod jménem Muttumári Amman, jež je pokládána za ochránkyni lovců perel. S těmito bohyněmi se všude v těchto místech spojuje kult bohyně Pattiní. Kult bohyně Pattiní byl dříve mnohem více rozšířen na ostrově než-li nyní, kdy ponáhlu upadá v zapomenutí u Sinhalců a u Tamilů splývá s kultem bohyně Kálí. Svého času nejproslulejší její svatyně byla na nejjižnějším bodě ostrova v Don-

Vesnický chrámek bohyně Kálí v Mátale.

dře, kde stával chrám s pozlacenou střechou, jež však srovnali se zemí Portugalci, když se zmocnili oné části ostrova. Dodnes se udržuje kult bohyně Pattiní hlavně v Ratnapuramu, kde má veliký devol a kde se jí konají velikolepé výroční poutní slavnosti, k nimž se scházejí Tamilové i Sinhalci z celého ostrova.

Na jihu ostrova v provincii Uvě je slavný poutní chrám boha Skandy – jemuž Sinhalci říkají Kandakumaru – a to ve vesnici Kataragamě. Podle tohoto místa nazývá se bůh i chrám v ústech lidu Kataragama-devijó. Božiště to se připomíná již v nejstarších pramenech ceylonských dějin a dodnes je předmětem poutí jak Sinhalců tak i Tamilů, jsouc opředeno legendami a pověstmi, často podivnými a hrůznými. Za mého

pobytu v Kandy vypravoval mi Sinhalec, jenž byl upřímný buddhista, že v kataragamském chrámu může býti člověk omlazen, přijde-li do chrámu s pravou vírou v kataragamského boha v srdci a dá si na oltáři Kandakumarově setnouti hlavu. Obětník prý hlavu omyje v posvátné chrámové nádrži, nasadí ji ke trupu a bůh způsobí, že hlava sroste s trupem a člověk, jenž se podrobil obřadu, probudí se prý jako ze sna, obřadem omládlý, v plné síle muže asi třicetiletého. Jedna obtíž však prý je při té věci; že totiž nevěrecká anglická vláda přísně zakázala tento obřad. Pověst tato ukazuje asi na to, že v dřívějších dobách přinášeli kataragamskému bohovi i lidské oběti, věříce, že člověk tak obětovaný se narodí v lepších životních poměrech, než v jakých žil tentokráte.

Obyčejné chrámy hinduistických bohů a božstev jsou skoro v každém městě a skoro v každé vesnici ostrova. Některé jsou zcela jednoduché a podobají se prostým chýším, v jakých bydlí domorodci, jsouce vystaveny z nepálených cihel a kryté palmovými došky. Jiné jsou nápadné stavby jihoindického slohu, ovšem pravidelně mnohem menších rozměrů než velikolepé chrámy jihoindické. Obyčejně jim chybí nádvoří; chrám sám – zejména ve větších městech – je zastavěn mezi domy, mezi nimiž vyniká zpravidla jen jediná *gópura*, ovšem také skrovnějších rozměrů než *gópura* jihoindická. V Colombu jsou tři hinduistické chrámy: Největší z nich, s dosti velikým nádvořím, je na Mutuvalu. Nejkrásnější z nich je chrám v Pettě s vysokou *góprou*, zdobenou pěknými sochami, představujícími rozličné mytické výjevy. Ovšem hinduistické chrámy jsou nepřístupny Evropanu, jenž se musí spokojiti pouhým pohledem z venčí.

Gópura Šivova chrámu v Pettě v Colombu.

Hinduistický kult záleží v tom, že modly chrámové omývají, mažou vonnými oleji, oblékají, okuřují je, krmí a napájí, tanečnice před nimi tančí, a večer zase je svlékají a kladou na lože. Všechny úkony jsou doprovázeny hudbou a zpěvem, jenž se střídá s modlitbami a zaříkáváním. Změnu do tohoto pravidelného rituálu přinášejí jen velké slavnosti, z nichž na Ceyloně skutečně je slaveno jen několik málo. Nejvíce oslavují jarní slavnost Hólí, jejíž hlavní svátek připadá na den prvního jarního úplňku. Ovšem slavnost tato se slaví na Ceyloně docela jinak než např. v Severní Indii. V ceylonských chrámech po několik dní před hlavním svátkem chrámové tanečnice tančí před sochami bohů; onoho večera, kdy nastane úpl-

něk, věřící vyvázejí sochy bohů na velikých vozech nebo vynášejí je na nosítkách a ve slavném průvodu s nimi jdou celým městem, nebo kde je obyvatelstvo smíšené, alespoň oněmi ulicemi, kde bydlí Tamilové. Při průvodu vypalují ohňostroje, házejí po sobě červeným práškem a stříkají po sobě vodou obarvenou šafránem na žluto. V místech, kde jsou Tamilové sami mezi sebou, nebo kde tvoří většinu obyvatelstva, slaví ještě vorovou slavnost koncem jara, při níž koupají bohy v nádržích, a na podzim – přibližně v době křesťanských dušiček – slavnost světel Díválí. U některých chrámů bohyně Kálí slaví také slavnost zvanou Dassara nebo Kálípúdžá, jež připadá asi do polovice měsíce října. Při této slavnosti obětují bohyni hlavu a krev bývolího býka. Mimo to každý chrám má svou poutní slavnost, jež se zachovává velmi přísně, a k níž přicházejí poutníci často i z dalekých míst, aby se jim dostalo milosti, kterou ten který chrám slyne. Přicházejí často i vyznavači jiných náboženství, zejména buddhisti a křesťani. Veliké chrámy, u nichž službu chrámovou konají bráhmani, kteří ovšem od indic- kých bráhmanů jsou proto pokládáni za provinilé a nečisté, slaví se všechny bráhman- ské slavnosti jako v Indii, tedy zejména koncem ledna slavnost Šivarátrí, při níž si bráhmani a příslušníci ostatních vyšších kast vyměňují obřadní nit, kterou nosí zavěšenu přes levé rameno.

Celkově hinduistický kult na Ceyloně se omezuje více na budovy chrámové a tím nebije tak do očí – alespoň všednímu pozorovateli – tak, že se zdá, jakoby ustupoval do pozadí před buddhismem. A přece je to veliký omyl. Jeť hinduistický kult mnohem vyvinutější než prosté oběti a shromáždění buddhistů a svým

vlivem ovládá i mnoho buddhistických Sinhalců, jak jsem se ostatně v předchozím již několikrát zmínil. A snad právě proto u mnichů orthodoxních sekt je mocný odpor proti Tamilům a jejich náboženství, proti němuž je jejich agitace v první řadě namířena a velmi ostře zahrocena.

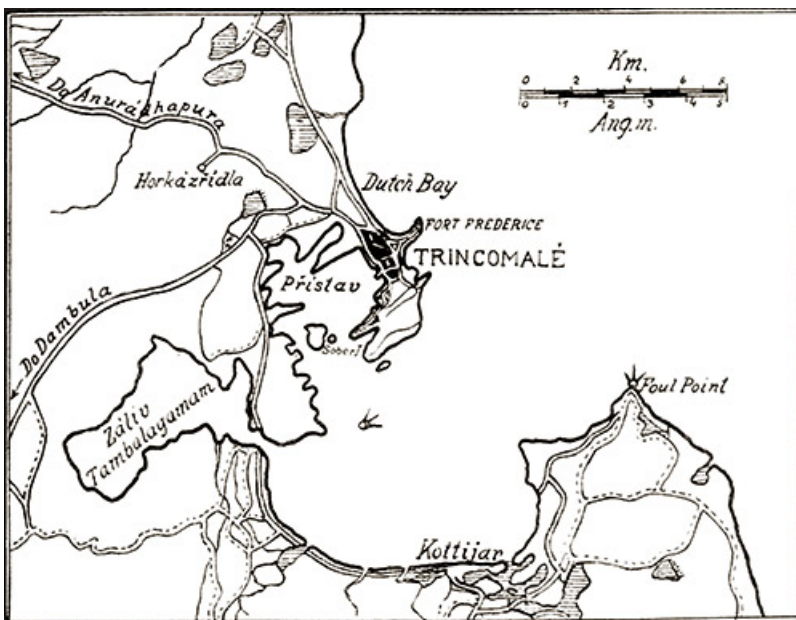

Hinduistický chrám na Mutuvalu v Colombu.

Swami Rock, Trincomalé

Po svačině zavezl mě můj kočí a průvodce na předhoří Dutch Point a zastavil tam poblíže bývalé admirálské residence, kde čekal již jakýsi hošík – jistě předem objednaný – který se ujal koníka, kdežto kočí vedl mě pěšky až na samý kraj předhoří, kde skála skoro kolmo spadá do moře. Angličani říkají tomuto místu Swami Rock (kněžská skála), protože bráhmani na tomto místě každého dne večer při západu slunce obětují moři. A právě, abych shlédl tuto každodenní obět, vedl mě v tato místa můj průvodce, jenž již dobře vyzoroval, o co mám největší zájem. Když jsme přišli na skálu, nebylo tam ještě ani živé duše a mohl jsem si tedy místo důkladně prohlédnouti. Vrchol předhoří tvoří tu jakousi převislou kupu, pod níž je úzký přirozený schod, od něhož již spadá skála skoro kolmo do moře. A právě tento schod je vlastní obětiště bráhmanů. Na vrcholu skály stojí jediný, osamocený sloup, jehož tvar na prvý pohled prozrazuje, že pochází z nějakého velmi starého chrámu. Na sloupu je nyní vyryt holandský nápis, hlásající, že

v těchto místech skončila svůj život Francina van Reede dne 24. dubna 1687. Kočí, když viděl, že čtu nápis, ihned mi odříkal – po způsobu některých průvodců cizinců – celou pověst o této dívce, ovšem anglicky, jak byl zvyklý ji odříkávati i jiným návštěvníkům. Podle tohoto „říkání“ byla Francina van Reede dcerou vysokého holandského úředníka a byla zasnoubena mladému důstojníku, jenž byl posádkou v Trincomalé. Ale milenec jí byl nevěrný a dal se při nejbližší příležitosti z Trincomalé přeložiti a nic nepomohly dívčiny prosby, aby zůstal, že otec jeho věc vyřídí s vojenskými úřady. Mladý důstojník se nedal přemluvit a skutečně nejbližší lodí odjel. Francina na nejvyšším bodě předhoří stála a dívala se za lodí vyjíždějící z přístavu. Když pak loď mýjela ostrožnu, vrhla se zamilovaná dívka do hlubiny. K tomuto říkání, určenému pro každého návštěvníka, připojil potom můj průvodce ještě poznámku ve své mateřštině, podotýkáje, že Francina byla Reedova dcera z indické (tamilské) manželky, tedy míšenka, a proto si jí prý onen důstojník nechtěl vzít za manželku, ačkoli s ní udržoval důvěrný poměr, a raději požádal za přeložení, když se dověděl, že Francina chodí s útězkem.

Mezitím co mi můj průvodce vypravoval o nešťastné Francině van Reede, přišel nahoru na skálu mladý tamilský bráhma, jenž mě oslovil plynou angličtinou a představil se podle všech předpisů anglické etikety, třeba že měl po tamilském způsobu na sobě jen bílou suknicu a bráhmanskou obětní nit. Na můj projev podivu, že je tak obeznámen s anglickou řečí a anglickými způsoby, odpověděl mi, že je M. A. madraské university a že dva roky studoval v Anglii na universitě v Oxfordě. Potom mi vypravoval, že na tomto místě, jež je pokládáno za úlomek posvátné hory Méru, od pradávných dob stával veliký chrám, zasvěcený bohu Šivovi, u něhož bylo nádherná *mandapa* o tisíce sloupech, podobná *mandapě* v chrámě Sundaréšvarově v Madúře. Proto se prý i celý chrám nazýval chrámem tisíce sloupů, jak prý vypravuje jakási stará *mahátmjá* čili chrámová kronika trincomalská. Chrám onen stával v těchto místech již za dob, kdy i Sinhalsci byli ještě vyznavači náboženství Šivova, dávno tedy před příchodem buddhismu na ostrov. O založení tohoto chrámu obsahuje prý ona *mahátmjá* zajímavou pověst, již ve stručném obsahu mi hned vypravoval:

»Madúřskému králi Pándjovi bylo prý kdysi věštěno neštěstí pro celou říši, neobětuje-li svou dceru, která byla tehdy nemluvnětem. Král, ze strachu před ne-

Swami Rock.

známým neštěstím, dal udělati lodičku ze santalového dřeva, vložil do ní svou dcerku a dal pustiti loďku na moře. Mořský proud prý zanesl loďku ke břehům ceylonským a vyhodil ji na břeh na jih od Trincomalé u místa, které se prý dodnes zove Punnağai, t. j. „smějící se“, protože dívenka byla prý rozkošné, usmívavé děťátko. Lidé, kteří dívenku našli, odnesli ji k vládci onoho kraje. Ten ji přijal za vlastní, vychoval ji a nemaje dětí, ustanovil ji svou následnicí. Po krá-

lově smrti se skutečně stala i vládkyní tohoto kraje. V téže asi době nějaký indický princ četbou v *puránách* zjistil, že v těchto místech je skála, která je úlomkem nebeské hory Méru, který se oddrolil od posvátné hory při boji bohů a spadl na to místo, kde je nyní skála, již Angličani nazývají Swami Rock. Podle této skály se později dostalo vlastně jméno celému městu, jehož nynější jméno je jen zkomoleninou původního Tiri-Kunna-maläi, t. j. pahorek boha Šivy, jenž se v Jižní Indii často nazývá Tiri-Kunna (sanskrtsky: Šrí-Kunda).

Princ, jakmile to zjistil, vypravil se na Ceylon a postavil na této skále nádherný chrám ku počtě Šivově, což prý byl onen chrám tisíce sloupů, který před příchodem Portugalců stával v těchto místech, kde jsme právě stáli. Princezna uslyševši, že cizí vetřelec přišel na ostrov s velikým množstvím lidu, vypravila proti němu velmi četné vojsko, které ho mělo vypuditi ze země. Ale princ poslal k princezně vyjednavače, kteří vyložili jí účel jeho příchodu. Princezna byla myšlenkou stavby chrámu na onom předhoří tak nadšena, že nejen svolila ke stavbě, nýbrž nabídla princovi i svou ruku. Tak se stal princ vládcem země. Princezna pak z radosti nad svým štěstím věnovala chrámu krajinu kolem Trincomalé zvanou Tam-balagam, která byla tehdy jediným, ohromným rýžovým polem. Když princezna po dlouhých letech zemřela, král se vzdal vlády a odešel jako kající na toto předhoří, kde se zavřel do chrámu, aby tam ztrávil zbývající dny svého života. Když pak vyměřený mu věk dospěl konce, bůh Šiva prý ho za jeho zbožnost proměnil ve zlatý lotos na oltáři svého chrámu, aby ho ušetřil poskvrny lidské smrti.«

Tato pověst, zejména ve své první části, se zdá býti jinou versí pověsti o bohyni Pattiní, která v okolí Trincomalé ve starých dobách byla velmi mnoho uctívána. Také její sochy se v těchto místech opětovně našly, z nichž některé jsou značného stáří.

Když přišli na ostrov Portugalci a zmocnili se Trincomalé, rozbořili chrám a krásné kamenné ozdoby sochařské částečně naházeli do moře, částečně rozbili prý na kámen jednak na stavbu obytných domů, jednak jako štěrk na silnice.

Socha bohyně Pattiní nalezená u Trincomalé.

Z celého chrámu se prý zachoval jediný sloup a to je ten, jenž stojí na nejvyšším vrcholku předhoří a je nyní opatřen holandským nápisem na paměť nešťastné Franciny van Reede. Za vlády portugalské a holandské měli prý Hindové vůbec zakázán přístup na toto své posvátné místo. Teprve příchodem Angličanů se poměry změnily. Nejprve dostali Hindové dovolení, aby jednou ročně pořádali na toto místo pout, později dovolení bylo rozšířeno, aby mohli týdně vykonávat na skále svou pobožnost. Od té doby pak, co Trincomalé přestalo být válečným přístavem a co byla odstraněna těžká pobřežní baterie, která stávala nedaleko od tohoto místa, smějí tam Hindové konati své pobožnosti denně a také věrně je konají, a to vždy v okamžiku, když se slunce sklání k západnímu obzoru. Na mou otázku, mohu-li viděti obřad, odpověděl mi, že je každému volno přihlížeti obřadu, jenom že nikdo – ani z domorodců – nesmí vkročiti na místo vyhražené bráhmaňům.

K šesté hodině se začali scházeti věřící, kteří obsazovali místa na skále

ve skupinách podle kast a společenských tříd. Na konec, když se již slunce sklánělo nízko nad západní okraj obzoru, přišli bráhmaňští kněží ve skupině, nesoce s sebou věci potřebné k oběti. Kněží zaujali své místo na výstupku skály, čnějícím jako přirozený schod přímo nad mořem, a hned zahájili své zpěvy a modlitby, obráceni jsou se sepiatými rukama k širé hladině bezmezného oceánu, po jehož indigově modré hladině zapadající slunce lilo pruhy žhavého stříbra. Při tom jeden z kněží rozdělával oheň ve veliké mosazné nádobě, používaje k tomu starodávneho křesadla. Několik mladších bráhmaňů zatím obcházelo s velikými mosaznými mísami skupiny věřících a sbírali od nich rozmanité dárky k oběti. Byly to zejména rozličné plodiny a potraviny, zrní, ovoce, kokosové ořechy, palmové květy a rozličné vonné květy, nejvíce květů čampakových; také malé, hliněné nádobky s mlékem a podobné nádobky s rozpuštěným máslem (ghí) byly mezi obětními dárky. Sehrané dárky složili mladíci k nohám bráhmana, jenž řídil obřad a před nímž již stála také ona mosazná nádoba se

silně kouřícím ohněm. Zatím nastalo v přírodě pološero, jen daleko na obzoru leskly se zářivé pruhy moře odrazem zapadajícího slunce. Obětující bráhman nyní žehnal oheň v nádobě a házel do něho při tom nějaké vonné pryskyřice a kousky kafru, jejichž vůně ve chvílce naplnila celé okolí. Potom slil mléko do jedné mosazné nádoby a obětoval je tím způsobem, že je pomalu lil do moře, pronášeje při tom polohlasem nějakou modlitbu. Potom podobným způsobem obětoval kokosové ořechy, jež rozbíjel a jejich vodu vyléval do moře, kdežto skořápky s jádrem kladl zase zpět na mísy. Potom znovu žehnal ohni a vzav nádobu s ohněm do obou rukou, třikráte ji pozvedl do výše, což doprovázeli věřící, účastníci se oběti, tím, že pokaždé zvedli ruce do výše a silným hlasem zvolali nějaké slovo, jemuž jsem však nerozuměl. Potom kněz obětoval oběti zápalné. Nejprve lil do ohně ghí a když se oheň máslem přivedl ve vysoký plápol, házel do něho zrní a některé potraviny; mumlaje při tom polohlasem nějaké modlitby. Zatím se již úplně setmělo a jen oheň v nádobě ozařoval skupinu, působící dojmem přímo velebným. Z některých květů mladší bráhmani udělali věnce, jež si bráhmani, účastnivší se oběti, zavěsili nyní kolem krků zároveň s věnci přinesenými věřícími, které si zavěsili hned na počátku obřadu. Zbývající květy házeli potom za stálých modliteb do moře. Potom se bráhmani se sepiatými rukama poklonili třikráte moři, jeden z nich uhasil oheň v mosazné nádobě, položiv na ni mosaznou mísu jako víko, a skupina bráhmanů odcházela a současně s nimi se měli k odchodu i věřící, kteří se účastnili obřadu.